

6. BÖLÜM

GÖNÜLLÜLÜKTE YAŞAM BECERİLERİ

N. Seda ÖZTÜRK¹, Mustafa ERDOĞAN²

¹Yönetim Kurulu Üyesi, DeM Deneyimsel Eğitim Merkezi, İstanbul, Türkiye

E-posta: seda@demturkey.com

²Yönetim Kurulu Başkanı, DeM Deneyimsel Eğitim Merkezi, İstanbul, Türkiye

E-posta: mustafa@demturkey.com

DOI: 10.26650/B/SS49.2022.006.06

“Tüm dünya benim okulum ve tüm insanlık benim öğretmenimdir.” George Whitman

Gönüllülük maddi karşılık beklemeden emek vererek yapılan çalışmaları ve yardımları kapsar. Peki, maddi karşılık beklemeden yapılan bir çalışmanın ne tür bir katkısı veya getirisi olabilir ki birey gönüllü olmaya karar versin? Veyahut gönüllü olduğunda ne tür dönüşümler yaşar ki gönüllülük tecrübesi ona kazanım sağlasın? Yapılan çalışmanın karşılığının maddi olduğunu düşünmek gönüllülüğü hem sağladığı desteğin derinliğinden yoksun bırakacak hem de bizim gönüllülüğün bireyin kişisel gelişimine olan katkısını düşünmekten uzaklaştıracaktır. Gönüllüler, bir kuruma veya harekete bağlı olarak toplumsal fayda ve dönüşüm yaratma amacıyla çeşitli çalışmalara sundukları katkılar neticesinde kendileri de birtakım yetkinlikler geliştirirler. Bireylerin gönüllülük yaptıkları süreci bilgiye ve öğrenmeye dönüştürebilmeleri için edindikleri tecrübeleri deneyimsel öğrenme döngüsü etrafında adım adım tanımlamaları ve döngüyü tamamlamaları gereklidir. Bu bölümde gönüllülüğün, bireylerin yaşam becerilerine olan katkıları Avrupa Birliği tarafından belirlenen 8 anahtar yetkinlik temelinde tanımlanmıştır. Gönüllülerin gönüllülük süreçlerinin hayat boyu öğrenme perspektifinde kişisel gelişim ve yaşam becerilerine ne ölçüde yansıdığı ve gelişim alanlarının neler olabileceği üzerinde durulmaktadır. Bölüm temelde gönüllülüğün bir öğrenme olarak tanımlanmasının tarihine değinmektedir. Bu çerçevede içinde Avrupa Gençlik Çalışmaları, 8 anahtar yetkinlik, deneyimsel öğrenme ve bir öğrenme süreci olarak gönüllülük konuları ele alınmaktadır. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları gönüllülük deneyimlerinin öğrenmeye dönüşmesi sürecinde anahtar yetkinliklerin tanımlanması ve özellikle gençlik alanındaki sivil toplum çalışmalarına katkısı ile bölüm içinde odaklanılan önemli bir husustur.

Giriş: Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve Roller

Gönüllülük bireyin zamanını ve emeğini kendi iradesi doğrultusunda toplumsal bir amaç için kullanırken kişisel ve mesleki bilgi ve becerilerini de geliştirmesine imkân tanıyan bir öğrenme süreci olarak tanımlanabilir. Leigh (2011, s. 2) gönüllülüğü insan davranışının en temel ifade biçimlerinden biri olarak görmektedir: “ [Gönüllülük] karşılıklı alıp vermeye ve paylaşmaya dayanan eski ve köklü geleneklerden doğmuştur; özünde ise ilişkiler ve bu ilişkilerin bireylerin ve toplulukların refahını artırma potansiyeli yatar.” Gönüllülüğün olduğu yerde sosyal bağlılık ve güven canlanır. Gönüllülük sadece sivil toplum kuruluşlarının, sosyal ve politik hareketlerin belkemiği olmakla kalmaz, aynı zamanda başta sağlık, eğitim, barınma ve çevre olmak üzere dünya çapındaki birçok sivil toplum, kamu ve özel sektör programlarının da ana iskeletini oluşturur.

Gönüllü çalışmaları gayri resmi yardımlaşma ve yardımseverlikten ayıran husus gönüllülüğün devlet ajansı, kâr amacı gütmeyen kuruluş, savunucu grup, kaynak bulma kampanyası, kulüp veya sosyal dernekler adına yapılmasıdır (Öztürk, 2019, s. 14). Gayri resmi yardımlaşma ile gönüllülük arasındaki ilkesel fark bireyin bizzat kontrol ettiği kendi kaynakları yerine bir parçası olarak hareket ettiği örgütlenmenin finansal, fiziksel ve sosyal kaynaklarını kullanmasıdır (Musick & Wilson, 2008, s. 420). Gönüllülerin doğrudan STK’ların misyonuna ve vizyonuna katkı sunan çalışmalar yapması neticesinde, gönüllü yönetimi süreçlerinin yapılandırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır ve bu süreçler çoğu kuruluşta profesyonel çalışanların veya gönüllülerin inisiyatifinde yürütülmektedir (Öztürk, 2019, s. 16).

Yerel, ulusal veya uluslararası düzeylerde olması fark etmeksizin, sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük deneyimi edinen bireyler farklı kurumların bünyesinde çeşitli projelerde aktif görev alabilirler, gönüllülük rollerine dair eğitimlere katılabilirler ve STK’ların toplumsal dönüşüm için misyon edindiği çalışmalara katkı sağlayabilirler. Ofis veya sahadaki bütün bu etkinlikler sonucunda gönüllüler farklı yetkinliklerini geliştirme fırsatı bulurlar. “STK’lar ofis çalışmaları, eğitim faaliyetleri, tanıtım ve iletişim faaliyetleri, saha desteği, proje yönetimi ve savunuculuk çalışmaları gibi çeşitli alanlarda gönüllülerin desteğinden faydalanmaktadır” (TÜSEV, 2012, s. 2). Kurumlar ve çalışanlar gönüllülük faaliyetinin yapılacağı alanı iyi tanımlamalı, gönüllü nasıl bir katkı sunmak istediğine kendisi karar vermelidir.

Gönüllülük süreci bireysel veya belirli bir ekibin parçası olarak ortak bir mutabakata dayanan ve maddi karşılık beklenmeyen bir projeye veya çalışmaya katkı sunmak yoluyla yerel, ulusal veya uluslararası düzeylerde gerçekleştirilebilir. Uluslararası düzey söz konusu

olduğunda, Türkiye’deki çeşitli yerel dernek, vakıf ve kamu kurumun 2000’li yılların başından itibaren Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları çerçevesinde sunulan pek çok hibe ve fondan yararlanmaya başladığını görüyoruz. Özellikle gençlere sunulan maddi destekler ve uluslararası dolaşım fırsatları pek çok STK’nın gençlik çalışmalarına ve gönüllü çalışmalara yönlennesinin ve bu alanda uzmanlaşmasının önünü açmıştır. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları kültürlerarası öğrenme ya da Avrupa Vatandaşlığı gibi başlıklarla öncelikli olarak Türkiye’de yaşayan gençlerin örgün eğitim deneyiminde o zamana kadar pek karşılaşmadığı “öğrenici-katılımcı merkezli” eğitim metotlarının kullanılması esasına dayalıydı. Bu yeni yaklaşım bu program çerçevesinde yapılan gençlik değişimleri ve eğitim kursu projelerinde kullanılmaya başladıkça sivil alanda yavaş yavaş uzman eğitmenler yetişmeye ve gönüllülere bu çerçevede eğitimler, etkinlikler, atölye çalışmaları düzenlenmeye başlamıştır. Gençler hem katılımcı merkezli eğitimler sayesinde “yaygın eğitim” ile tanıştılar hem de yaygın eğitimin getirdiği kazanımlarla gönüllü deneyimlerini yeniden tanımlama süreci içine girdiler.

“

Avrupa Gençlik Çalışmaları ve Yaygın Eğitim

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları gençlerin kendi ülkelerinde veya başka bir ülkede gönüllülük yapmasını sağlayan projelerden oluşmaktadır. 2013 yılından bu yana Erasmus+ programı olarak bilinen Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları, gençlerin kültürlerarası öğrenme temelinde bir arada yaşama ve farklılıklara saygı çerçevesinde yetkinliklerini artırmaları amacıyla Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında eğitim hareketliliğinde bulunmalarını sağlamaktadır. Avrupa Parlamentosu bu program mümkün kılacak özel bir bütçe ayırmıştır.

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları tasarlanırken, Avrupa çapında gençlik politikaları alanında düzenlemeler sayesinde gençlerin toplumsal hayata katılımlarını destekleyici çalışmalar yapılmaya başlanmış, aktif yurttaşlık perspektifinden gençlerin kamu yönetimine katılımları amaçlanmıştır (Certel, 2008, s. 216).

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları belirli periyotlarda alt programlar ya da öncelik alanlarını değiştirse de temelde iki kategoride öğrenme ve gelişim desteği sunar: (1) doğrudan gençleri destekleyen araçlar, (2) gençlik çalışanlarını/eğitmenleri destekleyen araçlar.

Doğrudan gençleri destekleyen araçlar, gençlerin kendi ülkelerinde ve farklı ülkelerde gönüllülük yapmasını sağlayan programlardan oluşmaktadır. Gençlik çalışanlarını/eğitmenleri destekleyen araçlar ise eğitim kursları, seminerler gibi uluslararası hareketlilik projelerinden ve gençlik çalışmaları alanında yenilik ve iş birliğini destekleyen programlardan oluşmaktadır (Erdoğan, 2019, s.8).

”

8 Anahtar Yetkinlik

Hep daha yetkin olmak için öğreniriz. Zorlukların üstesinden daha iyi gelebilmek, değişim süreçlerine uyum sağlamak ve problemlerimizi çözerek daha nitelikli bireyler olabilmek için öğreniriz. Bir konuda yetkin olmanın üç boyutu vardır:

(1) *Bilgi*: Araştırma, gözlem ya da öğrenme yoluyla elde edilen gerçekler ya da gerçeklik tasavvurlarıdır. Aynı zamanda bilgiyi insan zekasının çalışması sonucu oluşan düşünsel ürünler olarak da tanımlayabiliriz.

(2) *Beceri*: Kişinin yatkınlık ve öğrenimine bağlı olarak bir işi başarma ya da bir işlemi amacına uygun olarak gerektiği gibi sonuçlandırma yeteneğidir.

(3) *Tutum*: Bireyin davranışlarını yönlendiren diğer insanlar ve nesnelere karşı olan değerlendirmeleridir.

Bir konuda yetkin olabilmek için bu üç boyutta kendimizi geliştirmiş olmamız gerekmektedir.

Şekil 1. Yetkinliğin üç boyutu.

8 anahtar yetkinlikten söz ederken onun tanınırlık belgesi olarak adlandırılabilen bir sertifikadan söz etmek gerekir. Yaygın eğitimin Avrupa genelinde tanınmasına katkı sunan Eğitim ve Gençlik Programı'nın sunduğu önemli belgelerden birisi de *Youthpass* sertifikasıdır. Bu sertifika SALTO (*Support, Advanced Learning and Training Opportunities*) Gençlik Katılım Kaynak Merkezi tarafından Haziran 2007 itibarıyla uygulanmaya başlamıştır. *Youthpass* sertifikası, program katılımcısının 8 anahtar yetkinlik üzerinden kendisini değerlendirmesine imkân sunar. Gönüllünün katkı sağladığı projede neler yaptığını ve neleri öğrendiğini tanımlayan belgenin bireysel olarak yaygın öğrenme sürecini ve sonuçlarını yansıtmaya beklenmektedir.

Aralık 2006'da Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi, "Yaşam Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler" başlıklı bir tavsiye metnini kabul etmiştir. Bu politik girişimin arkasında yatan niyet rekabetçi ve bilgiye dayalı bir ekonominin önünü açmak ve Avrupa

toplumlarında sosyal uyum süreçlerini daha sağlam bir temelde inşa etmek ve geliştirmek adına eğitim stratejileri oluşturmaktır. Bu çerçevede belirlenen “8 Anahtar Yetkinlik”, her Avrupa vatandaşı tarafından yaşamı boyunca edinmesi ve geliştirmesi gereken temel beceri, bilgi ve tutumlar olarak tanımlanır (AB Parlamentosu, 2006).

Bireylerin toplumsal dönüşümlere ve değişimlere uyumunu sağlayan 8 Anahtar Yetkinlik, tüm hayatı bir öğrenme süreci olarak ele alır. Söz konusu 8 Anahtar örgün, yaygın ve gayri resmi öğrenme alanlarında geliştirilebilen yetkinlikler olarak tanımlanmaktadır. 8 Anahtar Yetkinlik üzerinde zamlarla birçok tartışma ve tartışmalara bağlı olarak bazı küçük düzeltmeler yapılmıştır. Ancak bu düzenlemeler henüz taslak halindedir. Söz konusu uyarlama girişimleri aşağıdaki tabloda görülebilir:

Tablo 1. 8 anahtar yetkinlik, 2006 ve 2018 (AB Konseyi, 2018)

No	ANAHTAR YETKİNLİKLER Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi 2006 versiyonu	ANAHTAR YETKİNLİKLER Avrupa Birliği Konseyi 2018 Revize edilmiş versiyon
1	Anadilde iletişim	Okuryazarlık yetkinliği
2	Yabancı dilde iletişim	Birden fazla dilde yetkinlik
3	Matematiksel yetkinlik ve bilim ve teknolojiye temel yetkinlikler	Matematiksel yetkinlik ve bilim, teknoloji ve mühendislikte yetkinlik
4	Dijital yetkinlik	Dijital yetkinlik
5	Öğrenmeyi öğrenme	Kişisel ve sosyal yetkinlik ve öğrenmeyi öğrenme yetkinliği
6	Sosyal ve sivil yetkinlikler	Vatandaşlık yetkinliği
7	Girişim ve girişimcilik anlayışı	Girişimcilik yetkinliği
8	Kültürel farkındalık ve ifade	Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği

1. Anadilde İletişim: Anadilde sözlü ve yazılı olarak (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) kavramları, düşünceleri, duyguları, olguları ve görüşleri ifade edebilme ve yorumlayabilme; uygun ve yaratıcı bir şekilde sosyal ve kültürel bağlamları dikkate alarak dilsel etkileşimde bulunabilme becerisidir.

2. Yabancı Dilde İletişim: Anadilde iletişimin sağladığı beceri boyutlarına ek olarak arabuluculuk ve kültürlerarası anlayışı da içerir. Yetkinlik seviyesi dinleme, konuşma, okuma ve yazma kapasitesine bağlıdır.

3. Matematiksel Yetkinlik ve Bilim ve Teknolojide Temel Yetkinlikler: Matematiksel yetkinlik, gündelik hayatımızda karşılaştığımız problemleri çözme hedefiyle süreç, etkinlik ve bilgi gibi faktörleri hesaba katarak matematiksel düşünceyi geliştirme ve uygulama yeteneğidir. Bilim ve teknolojiye temel yetkinlikler, doğal dünyayı açıklayan bilgi ve

yöntemlere hakimiyete ve bunların uygulamama biçimlerine atıfta bulunur. Bunlar aracılığıyla insan faaliyetlerinin neden olduğu dönüşümlerin ve bireylerin vatandaş olarak taşıdığı sorumlulukların anlaşılması hedeflenir.

4. *Dijital Yetkinlik*: Bilgi toplumu teknolojilerine (BTT) dair temel becerileri ve bunların güvenli ve etkin kullanımını içerir.

5. *Öğrenmeyi Öğrenme*: Öğrenme, kişinin kendi gereksinimlerine uygun olarak bireysel veya gruplar halinde öğrenme süreçleri içinde yer alma, bunları sürdürme ve organize etme becerileri, bunlara dair yöntem ve fırsat farkındalığını içerir.

6. *Sosyal ve Sivil Yetkinlikler*: Sosyal yetkinlik kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası düzeyde bireyleri sosyal ilişkilerinde ve çalışma hayatında etkin ve yapıcı bir şekilde katılıma teşvik eden her türlü davranış biçimini ifade eder. Kişisel ve sosyal refah ile bağlantılıdır. Bireylerin faaliyet gösterdiği ortamlarda davranış kuralları ve geleneklerin anlaşılması esastır. Sivil yetkinlik ve özellikle de sosyal ve politik kavramlar ve yapılar hakkında bilgi sahibi olmak (demokrasi, adalet, eşitlik, vatandaşlık ve medeni haklar) aktif ve demokratik katılımı bulundurmaları için kişileri donanımlı kılar.

7. *Girişim ve Girişimcilik Anlayışı*: fikirleri eyleme dönüştürme kabiliyetidir. Hedeflere ulaşmak için yaratıcılık, yenilikçilik ve risk almanın yanı sıra projeleri planlama ve yönetme becerilerini içerir. Birey, çalışmalarının bağlamının farkındadır ve ortaya çıkan fırsatları yakalayabilmektedir. Sosyal veya ticari faaliyette bulunan veya bunlara katkıda bulunanların ihtiyaç duyduğu daha spesifik bilgi ve beceriler için bir temel teşkil eder. Girişimcilik etik değerler konusunda farkındalık içermeli ve iyi yönetişi teşvik etmelidir.

8. *Kültürel Farkındalık ve İfade*: Medyada (müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar) mevcut bulunan yaratıcı fikir, deneyim ve duyguların önemini takdir etmeyi içerir.

Deneyimsel Öğrenme ve Gönüllülük Deneyimi

Deneyimsel öğrenme kuramı; öğrenmede deneyimi temele alan Dewey, öğrenme sürecinde bireylerin etkin olmasının önemini vurgulayan Lewin ve zekayı sadece doğuştan gelen bir özellik olarak görmeyip kişiler ve çevre arasındaki etkileşimin bir sonucu biçiminde nitelendiren Piaget gibi 20. yüzyılın önde gelen bilim insanlarının çalışmalarına dayanmaktadır (Kolb, 1984). Bu bilim insanları bir yandan geleneksel tek yönlü eğitime karşı eleştirel bir tavır sergilerken bir yandan da insanın doğal öğrenme ve gelişim sürecini farklı açılardan incelemekteydiler. Ancak tamamının odaklandığı ortak bir nokta vardı: deneyimin öğrenme sürecindeki önemi. David A. Kolb; William James, Kurt Lewin, Carl Rogers, Carl Jung, John Dewey, Jean Piaget, Lev Vygotsky, Paulo Freire ve Mary Parker Follett'in

çalışmalarından yola çıkarak deneyimsel öğrenme kuramını geliştirdi. Kuramın en popüler bileşeni olan deneyimsel öğrenme döngüsüne geçmeden önce kuramı oluşturan altı önerme ve bu önermelerin gönüllülük süreçleri ile olan ilişkisi aşağıda ele alınmıştır.

1. Öğrenme en iyi şekilde bir süreç olarak tasarlanır; öğrenmeyi sonuç merkezli değerlendirmemek gerekir.

Gönüllülük programlarında da benzer bir yaklaşım vardır. Gönüllünün sorumlu olduğu işin performans sonuçları elbette önemlidir, ancak sonuçlara kıyasla süreç çok daha önemlidir. Bu gönüllünün aynı zamanda bir programın hedef kitlesi olması sebebiyledir. Şüphesiz programın yararlanıcıları kurumun hedef grubunu oluşturur, fakat bu programda yer alan gönüllü de kurumun hedef grubu içindedir ve programın gönüllü üzerindeki etkisi, gönüllünün iş performansından çok daha ön plandadır.

2. Her öğrenme yeniden öğrenmedir. Öğrencilerin bir konuyla ilgili inanç ve düşüncelerini ortaya çıkaracak şekilde tasarlanan süreçler öğrenmeyi kolaylaştırılır. Böylece bu fikirler incelenebilir; test edilebilir ve daha rafine yeni fikirlerle entegre edilebilir.

Gönüllülük programları deneyimsel öğrenme için muazzam bir alan teşkil eder. Gönüllüler henüz programın bir parçası olmadan önce kendilerine, gönüllülük yaptıkları konuya, hedef kitleye ve aynı zamanda gönüllülüğün kendisine dair önyargılara ve tutumlara sahiptirler. Bu önyargı ve tutumlar gönüllünün var olan bilgilerini gönüllülük deneyimi içinde test etmesi ile dönüşür. Bazı önyargıları değişir, bazıları ise daha fazla temellenir.

3. Öğrenme bireyin diyalektik bir ilişki içinde olduğu dünyaya uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan çatışmaların çözümünü gerektirir. Çatışma, farklılıklar ve anlaşmazlık öğrenme sürecini yönlendiren unsurlardır.

Gönüllülük sürecinde yaşanan uyuşmazlıklara alan açmak gerekir, çünkü bir önceki maddede bahsedilen önyargı ve tutumların dönüşme aşamasından önce bir çatışma yaşanacaktır. Bu çatışma kişiler arası olabileceği gibi kişinin kendi içinde de gerçekleşebilir. Önemli olan öğrenme ve gelişim için çatışmanın mutlaka gereken bir süreç olduğunun farkında olmak ve gönüllülere bu süreçleri yönetebilmeleri için destek vermektir.

4. Öğrenme, dünyaya uyum sağlamayla ilgili bütüncül bir süreçtir. Öğrenme sadece idrak etmek ile ilgili bir sonuç durumu değildir; kişinin düşünme, hissetme, algılama ve davranma fonksiyonları dahil olmak üzere bütünlümlü işleyişini gerektirir.

Gönüllülük bir ortak yaratım süreci olmalıdır. Gönüllü yalnızca kendisine verilen yönergeleri yerine getiren bir nesne olmamalıdır. Gönüllülük deneyiminden öğrendiği yeni

şeyleri yeniden gönüllülük programına katkı olarak sunacak bir alana sahip olmalıdır. Bu nedenle gönüllülük programlarında her zaman küçük de olsa boş bir sayfa bulunmalıdır. Gönüllünün katkısı ile ortak bir şekilde oluşturulacak olan faaliyetler bu sayfada yer almalıdır. Gönüllü kendi çevresini dönüştürmek üzere eylemlilik içinde olabileceği alanlara sahip oldukça programda bir özne olarak yer bulmuş olur.

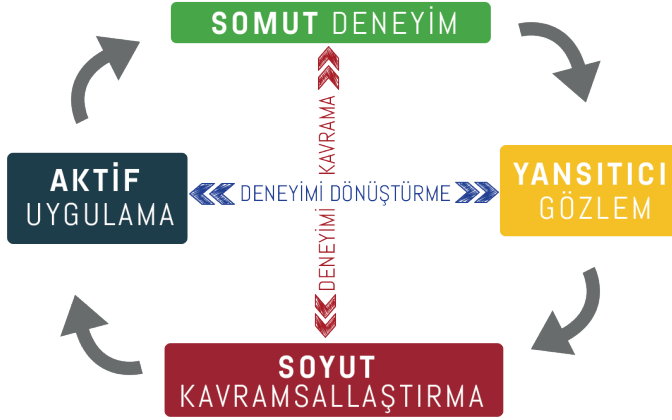
5. Öğrenme, kişi ve çevre arasındaki sinerjik etkileşimlerden doğar.

Öğrenme bireyler tarafından gerçekleştirilen bir deneyim olduğundan, gerçekleştirileceği bir alana ihtiyaç duyar (Kolb & Kolb, 2017). Gönüllülük programının da bir öğrenme alanı olduğu unutulmamalıdır. Bu alanın psikolojik, kültürel, sosyal, fiziksel ve kurumsal boyutları bulunmaktadır. Gönüllülük çalışmalarında en çok ön plana çıkan boyutlar ise fiziksel ve psikolojik boyutlardır. Fiziksel boyut gönüllüler ile yapılan bir toplantıda sinema düzeninde mi yoksa çember içinde mi oturduğumuz gibi küçük bir detayla ilgili olabilir. Psikolojik boyut, gönüllülerin öğrenme stilleri ile ilgilidir. Programda yer alan herkes gönüllüdür, ama her gönüllü bir başka gönüllüden farklıdır, farklı bir yaşam deneyimine ve farklı bir öğrenme stiline sahiptir. Gönüllülere yaklaşıırken, kişilerin biricikliği gönüllü grubu görüntüsü içinde erimemelidir.

6. Öğrenme, bilgi yaratma sürecidir. Deneyimsel öğrenme teorisinde bilgi, iki tür bilgi arasındaki etkileşim olarak görülür: sosyo-tarihsel bir bağlamda birlikte inşa edilen toplumsal bilgi ve öğrenenin kendi öznel deneyimi olan kişisel bilgi.

Dördüncü önermede altı çizilen gönüllünün nesneleştirilmemesi aksine özne olarak programda yer bulması ilkesi, deneyimsel öğrenme kuramının altıncı ve son önermesi ile de yakından ilgilidir. Gönüllülük programının kendisi halihazırda belirli toplumsal bilgiler ile şekillenmiş durumdadır. Bu toplumsal bilgiler elbette önemlidir. Ancak gönüllü bu toplumsal bilgilerin yalnızca tek yönlü bir şekilde aktarıldığı pasif bir alıcı olmamalı, bu bilgileri kendi gönüllülük deneyimi ile sentezleyip kendi kişisel bilgisini üretebilen aktif bir özne olmalıdır.

Deneyimsel öğrenme kuramının bu altı önermesi ve bu önerme ile bağlantılı olan felsefi pozisyon yeterince içselleştirilmedikçe deneyimsel öğrenme yöntemleri yalnızca bir teknikten ibaret olarak kalacaktır. Bu altı önermenin arkasındaki yaklaşıma sahip kurumlar, bu felsefeyi savunan gönüllü koordinatörleri ve bu önermelerin işaret ettiği öğrenme alanının tüm boyutlarının mevcut olduğu programlar gönüllülük deneyiminin derin bir öğrenme yolculuğuna dönüşebilmesi için takip edebileceğimiz bir döngüyü barındırmaktadırlar. Bu döngü *deneyimsel öğrenme döngüsü* olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 2. Deneyimsel öğrenme döngüsü.

Döngünün birinci adımı olan *somut deneyim*, “şimdi ve burada” deneyimidir. Bu kısım kişinin beş duyusu ile içinde bulunduğu ve edindiği deneyimler ile içsel tepkimeler geliştirdiği anı ifade eder. Tıpkı yeni bisiklet öğrenmeye çalışan bir çocuğun ilk denemesinde düşmesi gibi. Bu deneme esnasında hissettiği heyecan, korku, merak, endişe duygularının tamamını içinde barındıran süreç somut bir deneyime karşılık gelir.

Bunu döngünün ikinci adımı olan *yansıtıcı gözlem* aşaması takip eder. Bu aşamada yaşanan deneyim analiz edilir ve çevreye dair yapılan gözlemler ile birleştirilir. Bisikletten düşen çocuğun neden düştüğünü sorgulaması, bisiklet süren diğer çocukları gözlemleyerek durumu anlamaya çalışması buna iyi bir örnek olabilir. Kendi iç dünyasında yaptığı tüm bu analiz ve yansıtımlar ile çocuk yeni soyut bilgilere erişir.

Söz konusu soyut bilgilere ulaşma döngünün üçüncü adımı olan *soyut kavramsallaştırmaya* karşılık gelir. Örneğin bisikletten düşen çocuk, “Hızlı gidince denge kurmak daha kolay, yavaş gidince denge kurmak daha zordur,” gibi bir sonuca vardıysa, bir soyut bilgiye ulaşmış demektir. Bu bilgiyi kendisi üretebileceği gibi, birisi de ona söyleyebilir.

Fakat burada önemli olan çocuğun bu soyut bilgiyi yaşadığı somut deneyim ile ilişkilendirmesidir. Bu ilişkilendirme için de yansıtıcı gözlem adımı elzemdir. Yeni soyut bilgi ve kavramlara sahip olan çocuk döngünün dördüncü aşamasına gelir. Edinmiş olduğu bu yeni bilgiyi döngünün dördüncü aşaması olan *aktif uygulama* ile test eder. Bu uygulama kişiye doğal olarak yeni bir deneyim kazaandırır ve döngü hiç durmadan devam eder.

Gönüllülükte Öğrenme Süreci

Gönüllülük esnasında bireylerin kazanımlarını nasıl tanımlayabileceklerine dair bir yöntem sunan anahtar yetkinliklerden daha önce bahsedildi. Peki bu sürecin gönüllüler açısından öğrenme sürecine dönüşmesini tanımlamanın yolu ne olabilir?

Gönüllüler gönüllülük yaptıkları süreçte keyifli, zorlayıcı, başarılı hatta belki başarısız pek çok deneyim yaşar. Bu deneyimleri yetkinlikleri geliştirmek için imkân sunan bir öğrenme sürecine dönüştürebilmek için gönüllülerin öncelikle bunları bir “öğrenme süreci” olarak tanımlamaları ve ardından “deneyimsel öğrenme döngüsündeki adımlar”ı tamamlamaları gerekir. Bu süreçte gönüllülerin kendilerine sorabilecekleri rehber soruları içeren aşağıdaki tablo, deneyimsel öğrenme teorisinin kurucusu Prof. David Kolb (1984, 2017) tarafından geliştirilmiştir:

Tablo 2. Öğrenme sürecinde gönüllülerin kendilerine sorabilecekleri rehber sorular

Başlatan	Deneyimleyen	İmgeleyen
Şimdi hangi adımı atmalıyım? Nasıl başlayabilirim? Fırsatlar nerededir? Buna bir şans tanıyabilir miyim?	Bu sorunu şu anda mı yaşıyorum? Sezgilerim bana ne söylüyor? Diğerleri bunun hakkında ne hissediyor? Şu anda dikkatim nerede?	Olasılıklar nelerdir? Vizyonum nedir? Bu durum hakkında nasıl hissediyorum? Başkaları ne düşünüyor? Ne olacağını hayal etmeliyim?
Yapan	Dengeleyen	Yansıtan
Bu planı nasıl uygulayabilirim? Ne kadar zamanım var? Hangi kaynaklara ihtiyacım var? Sonraki adımlar nelerdir? Kim bu konuda yol almama yardımcı olabilir?	Kör bir nokta var mı? Bütün olasılıkları düşündüm mü ve tüm seçenekleri tarttım mı? Yaklaşımımı değiştirmem gerekiyor mu?	Buna başka bir açıdan bakabilir miyim? Varsayımlarım nelerdir? En anlamlı bilgiler hangileridir? Başka neleri düşünmem lazım?
Karar Veren	Düşünen	Analiz Eden
Hedefim nedir? Maliyet / fayda analizi ne gösteriyor? Bu sorunu nasıl çözebilirim? Kararım nedir? Ne işe yarıyor, ne yaramıyor? Asıl önemli olan nedir?	Objektif davranıyor muyum? Rakamlar bana ne anlatıyor? Doğru düşünüyor muyum? Duygularımı bir kenara koydum mu? Bu mantıklı bir yaklaşım mı?	Ne olacağına dair bir senaryo oluşturabilir miyim? Hangi stratejilere ihtiyacım var? Planım nedir? Kavramsal olarak mantıklı düşünüyor muyum?

Gönüllü, süreç boyunca bu döngünün etrafında doğal bir yolculukta. Önemli olan soru ise kişinin bu yolculuğun ne kadar farkında olduğudur. Deneyimsel öğrenme üst-bilişsel bir süreçtir. Yani kişi döngünün etrafında ilerlerken öğrenme süreci konusunda ne kadar bilinçli ise öğrenme de o kadar zengin ve derin olur. Bu nedenle hem gönüllülerin hem de gönüllü koordinatörlerinin deneyimsel öğrenme döngüsü hakkında ortak bir fikir ve dile sahip olmaları çok önemlidir. Bu ortak dil sayesinde değerlendirme toplantılarında, çözümleme (*debrief*) oturumlarında veya bireysel koçluk/mentorluk görüşmelerinde deneyimsel öğrenme döngüsünün şu iki modu kullanılabilir:

Deneyimi Kavrama (Somut Deneyimden Soyut Kavramsallaştırmaya)

Deneyimsel öğrenme döngüsünün dikey modu olan deneyimi kavrama modunda gönüllülük deneyiminin yeni soyut bilgilere dönüşebilmesi için yansıtma kullanılır. Yansıtma gönüllünün yaşadığı deneyimi ona neler hissettirdiğini özgürce paylaşabildiği bir konuşma alanıdır. Bu paylaşımlar bir süre sonra soyutlaşır ve gönüllü bu deneyimden neler öğrendiğini yansıtmaya teşvik edilir. Bu noktada soyut bilgiler de gönüllünün kendi deneyimi ile ilişkilendirilir. Örneğin çocuklarla çalışan bir gönüllü yaşadığı bir zorluk sonrasında, ilgili yaş grubunun davranış özellikleriyle ilgili edineceği soyut bilgileri yaşadığı somut zorluk ile birleştirdiğinde kalıcı öğrenme gerçekleşir.

Deneyimi Dönüştürme (Yansıtıcı Gözlemden Aktif Uygulamaya)

Döngünün yatay ekseninde yer alan dönüştürme modu, kişinin iç dünyası ile dış dünyası arasında bağlantı kurup deneyimlerinden öğrendiği şeyleri gerçek yaşamına aktardığı bir süreçtir. Bunun için gönüllü, deneyimlerinden öğrendiği yeni bilgileri gerçek yaşamında nerelerde uygulayacağını, neleri farklı yapacağını düşünmeye teşvik edilmeli, kendisi için yeni öğrenme hedefleri koyması ve bu hedefler için de adım atması için cesaretlendirilmelidir.

Deneyimsel öğrenme döngüsünün tamamını kapsayan bir gönüllülük deneyimi için adımlar:

1. *Hazırlık:* Gönüllüler ile bu sürecin bir öğrenme süreci olduğu konusunda ortak bir akıl ve dile sahip olmak için gönüllüler hazırlanmalıdır. Bu hazırlık önden paylaşılacak bilgi paketleri ile desteklenebilir ancak mutlaka konusu “öğrenme” olan bir toplantı düzenlenmelidir.
2. *Beklenti:* Gönüllünün geçmiş deneyimlerini paylaşacağı alanlar açılmalıdır. Bu deneyimler ile programa nasıl bir katkıda bulunabileceği paylaşılmalıdır. Gönüllünün programdan ne tür öğrenme beklentileri içinde olduğunun konuşulması çok faydalı olacaktır.
3. *Yansıtma:* Program boyunca periyodik öğrenme sohbetleri yapılmalıdır. Bu sohbetler grup şeklinde olabileceği gibi bireysel de olabilir. Sohbet sırasında döngünün dört adımı sırasıyla takip edilmelidir.

Yansıtma soruları hazırlamak, gönüllünün döngünün etrafındaki öğrenme süreçlerini tanımlamasına yardımcı olacaktır. Kişiler bazen deneyimlerinin onlar için ne ifade ettiğini kelimelere dökmede zorluk yaşayabilir. Bu zorluğu aşmak için metaforlar kullanılabilir. Örneğin “Geride bıraktığımız hafta bir yemek olsaydı ne olurdu?” diye

sorulabilir, ardından ise bunun nedenlerine odaklanılabilir. Bu tarz sorular “konuşma başlatıcı” olarak adlandırılmaktadır.

4. *Tanıma:* Gönüllünün öğrenme stili tanınmaya çalışılmalıdır. Bu çalışma gönüllü ile birlikte yapılmalıdır. Deneyimsel öğrenme döngüsü etrafında konumlanan dokuz adet öğrenme stili bulunmaktadır.¹
5. *Geribildirim:* Gönüllünün öğrenme sürecine verilen destek konusunda geribildirim alınmalıdır. Öğrenme sürecinde gönüllüye destek veren kişiler oynadıkları roller konusunda esnek davranmalıdır. Unutulmamalıdır ki, söz konusu olan gönüllü merkezli bir öğrenme sürecidir.
6. *Bilgi Aktarımı:* Gönüllüye verdiği destek ve yaptığı iş konusunda eğitimler verilmeli, onunla soyut bilgiler paylaşılmalıdır. Bu soyut bilgiler üzerinde mutlaka bir öğrenme sohbeti yapılmalı ve soyut bilgileri kendi deneyimleri ile ilişkilendirmeleri istenmelidir.
7. *Yetkinlikler:* “8 Anahtar Yetkinlik” ile ilgili paylaşımda bulunulmalıdır. Gönüllülük programı boyunca bu yetkinliklerin hangilerinde ne tür öğrenme kazanımları olabileceği üzerinde durulabilir.
8. *Kazanımlar:* “8 Anahtar Yetkinlik” başlıklarında gönüllülerin neler öğrendikleri konusunda özyansıtma yaptırılmalıdır. Bunu yazılı bir şekilde yapmaları, daha sistematik düşünmelerini kolaylaştıracaktır.
9. *Birlikte uygulama:* Gönüllü koordinatörü olan kişinin bu süreçte bir “öğrenen” olduğunu unutmamak gerekir. Tıpkı gönüllüler gibi koordinatör pozisyonundaki kişilerin de deneyimsel öğrenme döngüsüne tabi olduğu bilinmelidir. Özyansıtma yaparak kendi deneyimlerini paylaşacakları alanların (süpervizyon vb.) oluşturulması elzemdir.

1 Bu konuda detaylı bilgi için www.deneyimselogrenme.com ziyaret edilebilir.

Özet ve Değerlendirme

Gönüllülük süreci, gönüllülerin katkı sunmak istedikleri alanın farkına varması ile başlar; harekete geçme, sürdürme ve değerlendirme aşamaları ile nihayete erer ya da bir döngü olarak yeniden başlatılır. Bütün bu süreç boyunca gönüllüler farklı kazanımlar elde ederler. Gönüllülük, bireylere gündelik hayatlarında ilham veren, olgunluk kazandıran ve potansiyellerini açığa çıkarmalarının önünü açan bir öğrenme deneyimi olarak geri döner. Bazen bunun farkında olurlar, bazen de sonradan bunun farkına varacakları bir “an” yaşarlar.

Kitabın bu bölümünde sivil toplum kuruluşlarında gönüllülerin bu öğrenme “anı”nı tanımlayabilecekleri deneyimsel öğrenme kuramı ve anahtar yetkinlikler konusu ele alınmıştır. Anahtar yetkinlikler sekiz kategoride değerlendirilmiştir. 8 Anahtar Yetkinlik Beceri Matrisinde hem bu yetkinlikler tanımlanmış hem de bu yetkinlikleri geliştirmek için neler yapılabileceğine dair öğrenme adımları belirtilmiştir. *Deneyimsel öğrenme kuramının* tanımı yapılmıştır. Deneyimsel öğrenme kuramının önermelerine göre, bireylerin içinde bulunduğu gönüllülük süreci faaliyetin sonucundan daha önemlidir. Bu nedenle gönüllülük programları deneyimsel öğrenme için muazzam bir alan niteliğindedir. Öğrenme, bireyin diyalektik bir ilişki içinde olduğu dünyaya uyum sağlama sırasında yaşadığı çatışmaların çözümünü gerektirir. Gönüllülük sürecinde yaşanan uyumsuzluklara ve çatışmalara alan açmak ve gönüllülere bu süreçleri yönetebilmeleri için destek vermek gerekir. Bununla birlikte gönüllülük bir ortak-yaratım süreci olmalıdır. Gönüllü kendisine verilen yönergeleri yerine getiren bir nesne değildir, hareket alanına sahip oldukça parçası olduğu program içinde toplumsal dönüşüme katkı sunan bir özne olarak yer bulur. Her gönüllü bir diğerinden farklıdır; farklı bir yaşam deneyimine ve farklı bir öğrenme stiline sahiptir. Bu durum da gönüllülere olan yaklaşımda unutulmamalıdır. Deneyimsel öğrenme teorisinde, bilgi iki tür bilgi arasındaki etkileşim olarak görülür: sosyo-tarihsel bir bağlamda birlikte inşa edilen toplumsal bilgi ve öğrenenin kendi öznel deneyimi olan kişisel bilgi. Gönüllülük programının kendisi hali hazırda belirli toplumsal bilgiler ile şekillenmiş durumdadır. Gönüllü bu toplumsal bilgilerin yalnızca tek yönlü bir şekilde aktarıldığı pasif bir alıcı olmamalı, bu bilgileri kendi deneyimi ile sentezleyip kişisel bilgisini üretebilen aktif bir özne olmalıdır.

Deneyimsel öğrenme kuramının bu altı önermesi ve bu önerme ile bağlantılı olan felsefi pozisyon yeterince içselleştirilmedikçe deneyimsel öğrenme yöntemlerini kullanmak yalnızca bir teknikten ibaret kalacaktır. Deneyimsel öğrenme döngüsünün tamamını kapsayacak şekilde gönüllülük deneyimi adımları takip edilmelidir. Söz konusu adımlar sadece gönüllüler için değil, gönüllülerin koordinasyonundan sorumlu profesyoneller ya da gönüllüler için de geçerlidir.

Temel Okuma Önerileri

Mustafa Erdoğan. (2020). “Yaygın Eğitim ve Deneyimsel Öğrenme”, Deneyimsel Eğitim Merkezi Yayınları (çevrimiçi erişilebilir).

Kay Peterson, David A. Kolb (2018). *Nasıl Öğrenirsen Öyle Yaşarsın*, Panama Yayıncılık.

Tony Geudens, Peter Hofmann, Luis Amorim, Luba Pavlovova, Simona Costanzo (2013) “International Voluntary Service”, Council of Europe and the European Commission (çevrimiçi erişilebilir).

Özel Sektör Gönüllüleri Derneği, STGM (2009) *STÖ'ler için Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi*.

Ayşe Kadioğlu (2008) “Vatandaşlığın Dönüşümü”, Metis Yayınları.

İleri Düzey Okuma Önerileri

Mustafa Erdoğan (2017). “Ezilenlerin Deneyimsel Pedagojisi”, Deneyimsel Eğitim Merkezi Yayınları, 2017 (çevrimiçi erişilebilir).

Kolb, A. Y., & Kolb, D. A. (2017). *The Experiential Educator: Principles and Practices of Experiential Learning*, Kaunakakai, HI: EBL Press.

Nina Eliasoph (2013). *The Politics of Volunteering*. Polity Press, Malden, MA.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı –TÜSEV. (2012). *STK'larda gönüllülük ve gönüllülük politikaları: Vaka analizi*. İstanbul: TÜSEV.

Etkinlik Önerileri

Geri Bildirim Alfabetesi (çevrimiçi erişilebilir)

İletişim Oyunu (çevrimiçi erişilebilir)

Afiş Galerisi (çevrimiçi erişilebilir)

David Kolb ve Alice Kolb Youtube Kanalı (çevrimiçi erişilebilir)

Kaynakça

- AB Konseyi. (2018). Hayat Boyu Öğrenme için Anahtar Yetkinliklere İlişkin 22.05.2018 tarihli Konsey Tavsiye Kararı. https://www.myk.gov.tr/images/articles/TYC/Yayinlar/Hayat_Boyu_Ogrenme_icin_Anahtar_Yetkinlikler_Tavsiye_Karari_2018.pdf.
- Certel, E. (2008) Avrupa Çapında Gençlik Politikaları. Yentürk, Kurtaran ve Nemutlu (Ed.) *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, s.197-220.
- Erdoğan, M. (2019), *Türkiye Ulusal Ajansı Eğitici Eğitimi Programlarının İçerik ve Yöntemlerinin Deneyimsel Öğrenme Teorisine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, s.8.
- “Key competences for lifelong learning”, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en> (Erişim tarihi: 3/11/2021).
- Kolb, A. Y., & Kolb, D. A. (2017). *The Experiential Educator: Principles and Practices of Experiential Learning*. Kaunakakai, HI: EBLS Press.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: experiences as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Leigh, R. (2011), *Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu*. Türkiye: Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV).
- Musick, M.A. ve Wilson, J. (2008), *Volunteers: A Social Profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- “Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning” (2006/962/EC), <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vitgbgirthw1> (Erişim tarihi: 19/2/2022)
- Öztürk, N. S. (2019), *Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülerin Kaynak Geliştirme Süreçlerine Katılımı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, s. 14-16.
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı –TÜSEV. (2012). *STK’larda gönüllülük ve gönüllülük politikaları: Vaka analizi*. İstanbul: TÜSEV.
- TEGV. (2017). Anadolu Gönüllüsü Projesi Rehberi. Aralık 2017

